

Styre: Fakultetsstyret ved Det juridiske fakultet
Styresak: 34/25
Møtedato: 20.05.2025
Journalnummer: 2025/60

Rammene for utveksling på 3. og 5. studieår (drøftingssak)

Etter omleggingen av studieordningen for fakultetets integrerte femårige masterprogram er det åpnet for utveksling på både tredje og femte studieår. En høyere samlet utveksling og fører til redusert studiepoengproduksjon ved fakultetet og dette gir en økonomisk effekt som ikke var kjent da endringen av studieordningen ble vedtatt, fordi den nye finansieringsordningen som senere er vedtatt for sektoren innebærer at belønningsmidlene for utveksling er tatt bort, noe fakultetsstyret tidligere er informert om gjennom sak 74/24 Orientering om endringer i finansieringssystemet for høyere utdanning fra 2025 og virkning for fakultetet.

Dekan og fakultetsdirektør har mot denne bakgrunn bedt studiedekanen utarbeide et notat om hvilke rammer som kan tenkes for utveksling på 3. og 5. studieår.

Notat er lagt frem til drøftelse i studieutvalget i forkant av behandlingen i fakultetsstyret.

Studieutvalgets behandling av saken

Notatet ble lagt frem for studieutvalget for drøftelse og uttale i studieutvalgets møte 30.04.2025. Studieutvalget uttaler:

SU hadde en åpen diskusjon om faglige, administrative og økonomisk sider ved studentenes utvekslingsmuligheter på studieordningen av 2021. Utvalget ser frem til å diskutere saken nærmere på neste møte, etter at fakultetsstyret har sagt sitt om de ulike alternativene som nå er presentert.

Til styret ønsker SU å formidle betraktninger:

- *Utvalget ser faglige grunner for å innføre en begrensning på mulighetene for utveksling. 90 studiepoeng utveksling i en grad på 300 studiepoeng er mye. I diskusjonen ble det blant annet påpekt at utvekslingsopphold på både 3. og 5. studieår stykker opp studiene og kan gå ut over progresjonen.*
- *Det er viktig å sikre at studiene på 5. studieår er på reelt masternivå, også for studenter som reiser på utveksling. Samtidig må strengere krav til utveksling på 5. studieår være administrativt håndterbart.*
- *Dersom man begrenser valgmulighetene på femte studieår til bare LLM-utveksling, er det en bekymring for at «alle» vil reise på tredjeåret for å «sikre seg». Men dersom muligheten for utveksling på 5. året bare står åpen for studenter som ikke utveksler på 3. året, kan det også tenkes at en del studenter velger å «spare» utvekslingsmuligheten til*

5. året. Vanskelighetene med å forutse hvordan studentene vil innrette seg, tilsier en viss varsomhet i de grep som nå tas.

- Fakultetet har ennå ikke noe særlig robust tallmateriale om hvor mange som vil reise ut på femte studieår når de tidligere har reist på tredje. Også dette kan tilsa at man i denne omgang prøver seg litt frem, fremfor å gå rett til de mest drastiske innskrenkningene. Samtidig ser SU at den økonomiske situasjonen gjør at man kanskje må gjøre visse tiltak raskt.
- Til forslaget i punkt 4: Utvalget påpeker at det kan bli paradoksalt om de som reiser på utveksling på tredje studier får andre krav til faglig progresjon enn de som ikke reiste. Det er betenkelig å stille ulike faglige krav til studenter på samme nivå i studiet.
- SU er bekymret for at den økonomiske konsekvensen av at mange velger å reise på utveksling, vil gå ut over det faglige opplegget på nytt femteår. Man kan se for seg at effekten av dette vil bli selvforsterkende.
- SU er bekymret for at forslagene i punkt 4 og 5 vil føre med seg et forsterket karakterpress, fordi det krever et visst karaktersnitt å komme inn på et LLM-program.

Dekan og fakultetsdirektørs merknader

Notatet legges frem til drøftelse og diskusjon i fakultetsstyret. Dekan og fakultetsdirektør ber særlig styret vurdere hvilke tiltak som er aktuelle, og om de skal gjelde for studenter som allerede er ferdig med 3. studieår. Basert på diskusjonene i styret, er planen å legge frem en vedtakssak på neste styremøte for de tiltakene som bør iverksettes umiddelbart.

Forslag til vedtak:

Basert på diskusjonene i styret, bes dekan og fakultetsdirektør å fremme vedtakssak i neste styremøte.

Karl Harald Søvig
dekan

Øystein L. Iversen
fakultetsdirektør

13.05.2025/ØLI

Vedlegg: Sak 24/25-2 til studieutvalget: Rammene for utveksling på 3. og 5. studieår

Utvalg: Studieutvalget ved Det juridiske fakultet
Saksnummer: 24/25-2
Møtedato: 30.04.2025
Journalnummer: 2025/237

Rammene for utveksling på 3. og 5. studieår

1. Innledning

I sak 88/24 *Budsjettramme 2025* påpekte dekan og fakultetsdirektør at det er grunn til bekymring for fakultetets økonomiske fremtidsutsikter for årene 2026 og videre. En medvirkende årsak til dette er risikoen for at en studieordning som nå åpner for utveksling på både 3. og 5. studieår skal føre til høyere samlet utveksling og dermed til redusert studiepoengproduksjon ved fakultetet. I den nye finansieringsordningen er belønningsmidlene for utveksling tatt bort, noe fakultetsstyret tidligere er informert om gjennom sak 74/24 *Orientering om endringer i finansieringssystemet for høyere utdanning fra 2025 og virkning for fakultetet*. Selv om utveksling på samme nivå som i 2022 er overført til basis i grunnbevillingen til fakultetet gjennom omlegging av finansieringsmodellen,¹ så vil en eventuell økning i utveksling sammenlignet med 2022 føre til reduserte inntekter. Videre er det slik at basis i grunnbevillingen ikke reguleres tilsvarende inflasjonen og derfor gradvis vil bli redusert i verdi, i motsetning til resultatmidler for produserte studiepoeng. Grunnbevillingens basis har dessuten historisk vært gjenstand for årlige kutt, både fra departement og UiB sentralt, noe som medfører at den kompensasjonen som ble gitt ved innføringen av ny finansieringsmodell gradvis svekkes ytterligere.

Ettersom den nye studieordningen innføres år for år, har fakultetet i 2024 og 2025 en toårig overgangsfase hvor studenter på ny ordning benytter den nye utvekslingsmuligheten på 3. studieår samtidig som studenter på gammel ordning utveksler som før på 5. studieår. Dette leder naturlig nok til at samlet utveksling i denne overgangsfasen blir høy, med tilhørende konsekvenser for studiepoengproduksjonen. Fordi uttellingen for produserte studiepoeng skjer med en forsinkelse på to år, vil reduksjonen i 2024 og 2025 først slå ut i finansieringen for 2026 og 2027. For 2027 ble bruttotapet beregnet til kr. 4,8 millioner i sak 74/24.

Økt utveksling leder samtidig til visse besparelser knyttet til undervisning og sensur, men ikke i nærheten av samme størrelsesorden, ettersom undervisningen uansett går for studenter som er på Dragefjellet på vårsemesteret på 3. året og på hele 5. året.

Prognosene som ble presentert for fakultetsstyret var usikre, blant annet fordi vi i arbeidet med sak 74/24 og 88/24 ikke hadde noen holdepunkter for hvordan utveksling på 3. året slår ut på utreisetrangen på 5. studieår – første kull som hadde utvekslingsmuligheter på 3. studieår kommer først til 5. studieår høsten 2025. Søker tallene for utveksling fra dette kullet foreligger nå (hovedsøknadsfrist var 1. februar, men de kan søke til suppleringsfrist 25. august også. Erfaringsmessig er det svært få 5.årsstudenter som søker ved suppleringsfristens frist. Høsten 2024 var tilveksten fire nye utvekslingsstudenter på 5. studieår) og tyder på en ikke ubetydelig

¹ I budsjettet for 2024 utgjorde belønningsmidlene for fakultetet basert på utveksling 3,63 millioner kroner, jf. UiBs inntektsfordelingsutvalg, tabell 4.3 (UiB fikk fra KD 4,83 millioner, hvorav fakultetet beholder 75 %).

nedgang i utveksling på 5. studieår av ny studieordning, sammenlignet med tidligere. Per 1. februar hadde 199 studenter søkt om utveksling som del av 5. studieår studieåret 25/26. På samme tidspunkt var søkertallet 290 i 2024 og 273 i 2023.² Per 2. april 2025 er det 158 studenter som fortsatt vil utveksle som del av 5. studieår i løpet av 25/26.

Selv med denne nedgangen på nytt 5. studieår vil den samlede utvekslingen på ny studieordning fortsatt være høyere enn den var på den gamle dersom det ikke tas grep. Om vi tar utgangspunkt i antall studenter som reiste på utveksling på 3. studieår inneværende semester vår 2025 (185), og forutsetter at de alternativt ville «produsert» i gjennomsnitt 26 studiepoeng på fakultetet dette semesteret,³ så medfører utvekslingsmuligheten på 3. studieår et bruttotap for fakultetet på 3,4 millioner kroner.⁴ Dersom vi så anslår at de reduserte søkertallene for utveksling på nytt 5. studieår fører til en reduksjon i den faktiske utvekslingen på 80 studenter, så vil dette redusere inntektstapet for 2028 med 1,5 millioner, til 1,9 millioner.⁵

De anslagsvis 120 ekstra studentene som samlet sett reiser ut på ny studieordning vil samtidig spare fakultetet for en del kostnader knyttet til eksamen og sensur. Det er svært vanskelig å anslå dette fordi det jo avhenger av hvilke emner disse studentene alternativt ville tatt på 3. eller 5. studieår på fakultetet, men et forsiktig anslag er 1500 kroner per student per eksamen og to eksamener, noe som gir en besparelse på 360.000 kroner.

Selv om inntektstapet knyttet til utvekslingsmuligheten på 3. studieår skulle vise seg å være «bare» omkring 1,5 millioner per år, så er det snakk om beløp i en størrelsesorden som tilsier at det bør vurderes å ta grep. All den tid dette skjer samtidig som basisbevilgningen blir mindre verdt.

I sak 74/24 redegjør dekan og fakultetsdirektør for ulike tiltak for å øke studiepoengproduksjonen. Klart størst potensiale har en bedre utnyttelse på 1.-3. studieår av dagens 374 studieplasser, men dette er det dessverre vanskelig å få til så lenge vi har et integrert 5-årig masterprogram med stor pågang av søkere som allerede har en bachelorgrad som er tilpasset vår studieplan, og som gir dem rett til å begynne rett på 4. studieår hos oss. Innenfor dagens regelverk ser det ikke ut til at vi får gjort noe med dette uten å gå over til en 3+2 modell med separate opptak til hhv. bachelor- og masterdelen av studiet. I en mer overordnet diskusjon om fakultetets økonomi i årene fremover,

² Dette er tallene på *søknadstidspunktet*, ikke endelige tall for utveksling fra 5. studieår de aktuelle studieårene. Det endelige tallet vil være lavere, idet en del studenter takker nei til nominasjonen de tilbys, eller ombestemmer seg senere i prosessen frem mot avreise. Samtidig er det mulig for «etternølere» å søke om utveksling kun for vårsemesteret ved fristen 25. august, noe det erfaringsmessig er noen tilfeller av. Høsten 2024 var tilveksten av 5. årsstudenter etter suppleringsfristen 25. august, 4 nye utvekslingsstudenter. Det er imidlertid liten grunn til å tro at antall frafall og etternølere vil være annerledes på ny studieordning, så søknadstallene må uansett kunne anses sammenlignbare.

³ Gjennomsnittlig studiepoengproduksjon for studentene våre er 52 studiepoeng per år, dvs. 26 studiepoeng per semester.

⁴ Regnestykket er som følger: 185 studenter x 0,43 studentårsverk (26/60 studiepoeng) x 56.600 kroner per studentårsverk x 0,75 (fakultetets andel) = 3,4 millioner.

⁵ Regnestykket er som følger: 80 studenter x 0,43 studentårsverk (26/60 studiepoeng) x 56.600 kroner per studentårsverk x 0,75 (fakultetets andel) = 1,5 millioner. Den reelle merinntekten er høyere ettersom noen av studentene som ellers ville reist på utveksling på 5. året, ville utvekslet mer enn ett semester (ca. 15 %, basert på tallene for gammel studieordning).

hører det likevel med at inntjeningspotensialet knyttet til bedre utnyttelse av studieplassene på 1.-3. studieår er betydelig.⁶

I sak 88/24 informerte dekan og fakultetsdirektør om at det vil bli foreslått å innføre en begrensning av utvekslingsmulighetene på 5. studieår, «både av faglige og økonomiske grunner». Formålet med dette saksforelegget er å redegjøre nærmere for de alternativene som finnes, slik at først studieutvalget og deretter fakultetsstyret kan drøfte disse. Ettersom utvekslingsmulighetene på 3. og 5. studieår bør sees i sammenheng, vil også rammene for utvekslingsmulighetene på 3. studieår bli drøftet. Dekan og fakultetsdirektør vil deretter fremme en vedtakssak for styret i neste møte.

Parallelt med vurderingen av utvekslingsmulighetene på 3. og 5. studieår arbeider fakultetet med å oppskalere 3. årsemnet JUS233 *Komparativ rett* fra dagens 2 til 7 studiepoeng. Formålet med dette emnet er å gi studenter som drar på utveksling på 3. studieår et analytisk rammeverk for deres møte med fremmede rettskulturer, og slik bidra til at læringsutbyttet fra utvekslingsoppholdet blir størst mulig. Erfaringene etter første gjennomkjøring studieåret 2023/2024 er gode, men det er ønskelig å styrke denne innrammingen av utvekslingen på 3. studieår. En oppskalering med 5 studiepoeng vil samtidig gi fakultetet en økt studiepoengproduksjon på 15 årsenheter (gitt 180 studenter på utveksling på 3. studieår), noe som tilsvarer om lag kr. 640.000 i ekstra inntekter til fakultetet (etter at UiB har tatt 25 %).⁷ Dekan og fakultetsdirektør vil legge frem en egen sak om dette på styremøtet i mai.

Vi vil også løfte frem en ytterligere endring som vi jobber med, nemlig en innstramming i hvor mange av studentene våre vi vil sende samtidig til samme destinasjon, selv om den har usikker betydning for utvekslingstallene på både 3. og 5. studieår. Et helt sentralt formål med utveksling er å bli kjent med fremmede rettskulturer og få nye perspektiver på norsk rett gjennom diskusjoner med studenter fra andre land. Fakultetet ønsker av denne grunn ikke å legge til rette for utveksling hvor et større antall av studentene våre reiser sammen. Det er også ønskelig å spre studentene våre ut over flere samarbeidspartnere og land, for slik å sikre at vi årlig uteksaminerer studenter med innsikt i ulike rettskulturer og andre språk enn engelsk. Vi har tidligere operert med en øvre grense på 8 studenter, vedtatt i sak 64/18 til studieutvalget, men vil nå foreslå at denne grensen settes ned til 6 eller 4.

En reduksjon av hvor mange studenter som kan sendes til samme sted samtidig kan kanskje tenkes å få en viss betydning for utvekslingstallene, men dette er ikke formålet med innstrammingen og vi tror heller ikke at en eventuell effekt vil være særlig stor. Fakultetet rangerer søkerne til utveksling ved hjelp av loddrekning, istedenfor basert på karakterer slik som tidligere og som ellers ved UiB. Dermed er det uansett ikke lenger mulig for en gruppe av studenter med gode karakterer å se seg ut et felles reisemål. Når rangeringen avgjøres av loddrekning, kan ingen studenter lenger vite hvor de havner i rangeringen og gjøre seg opp antakelser om hvor sannsynlig det er at de vil kunne få nominasjon til det høyeste valget i søknaden sin. Det vil bli lagt frem en egen sak om dette for SU i løpet av våren.

⁶ På 1.-3. studieår er det gjennomsnittlig i størrelsesorden 20-70 ledige studieplasser (færrest på 1. studieår, økende opp mot 70 plasser på 3. studieår som følge av frafall). Dersom vi regner med et snitt på 60 studenter med gjennomsnittlig «produksjon» gir dette et brutto inntektsstap på 60 studenter x 0,86 studentårsverk (52/60 sp) x 56.600 kroner x 3 studieår = 8,8 millioner kroner, hvorav 6,6 millioner (75 %) til fakultetet.

⁷ Noe av dette vil bli spist opp av økte kostnader til undervisning og sensur på JUS233.

2. Overordnede hensyn knyttet til rammene for utveksling på 3. og 5. studieår

For diskusjonen knyttet til utvekslingsmulighetene på 3. og 5. studieår er det hensiktsmessig å sonde mellom faglige, administrative og økonomiske hensyn, selv om det er en viss overlapp mellom de to sistnevnte. Det er også relevant å se hen til den betydningen som gode utvekslingsmuligheter antas å ha for fakultetets renommé som et attraktivt studiested for fremtidige studenter og som en pålitelig samarbeidspartner for utenlandske universiteter (særlig de som sender sine studenter på utvekslingsopphold til oss). Førstnevnte er viktig for søker tallene til jusstudiet i Bergen. Sistnevnte er viktig for antall innreisende utvekslingsstudenter fra utenlandske partnere, men også mer overordnet for fakultetets stilling som internasjonal partner.

Fakultetet er i dag klart bedre på utveksling enn øvrige norske læresteder som utdanner jurister. Målsettingen vår har hele tiden vært at alle de av våre studenter som ønsker å reise på utveksling som ledd i jusstudiene i Bergen, skal få mulighet til å gjøre det. Gjennom systematisk arbeid over mange år har vi etablert et svært godt nettverk av utvekslingsavtaler med en rekke gode universiteter i en rekke ulike land, noe som også er en viktig grunn til at vi årlig mottar et høyt antall utvekslingsstudenter som tilbringer et eller to semestre hos oss. Porteføljen av utvekslingsmuligheter evalueres fortløpende, noe som bidrar til at langt de fleste av studentene som vi sender ut, rapporterer tilbake om et vellykket utvekslingsopphold.

Selv om fakultetet i senere år har gjort et betydelig arbeid for å legge til rette for «internasjonalisering hjemme» for de av studentene våre som ikke reiser på utveksling, så er studiedekanen av den oppfatning at et vellykket utvekslingsopphold gir et læringsutbytte som vanskelig kan oppnås på annet vis.

Studiedekanen legger til grunn at fakultetet fremdeles bør ha som mål å ha det beste utvekslingstilbudet av de juridiske lærestedene i Norge og at det fremdeles skal være slik at alle de av våre studenter som ønsker å reise på utveksling, skal få reell mulighet til å gjøre det. Spørsmålet som drøftes i denne saken er derfor «bare» hvilke begrensninger som kan og eventuelt bør gjøres av den muligheten som nå har oppstått til å utveksle *både på 3. og 5. studieår*, og hva som eventuelt kan gjøres for å få til en hensiktsmessig fordeling av utvekslingen som skjer på det som reelt sett er hhv. bachelor- og masterdelen av studieprogrammet. Mer omfattende begrensninger av utvekslingsmulighetene vil være et tilbakesteg som bare bør vurderes dersom det viser seg tvingende nødvendig av økonomiske årsaker, basert på et mer robust tallmateriale enn vi per i dag har.

For vurderingen av de faglige hensynene som taler for og imot muligheten til å velge utveksling både på 3. og 5. studieår er det viktig å sonde mellom spørsmål som knytter seg til de faglige kravene til utvekslingen som tilbys på hhv. 3. og 5. studieår og spørsmål knyttet til studentenes samlede læringsutbytte etter å ha fullført hele jusstudiet. Hensynet til studentenes samlede læringsutbytte tilsier at det kan være grunn til å stille strengere krav til utveksling på 5. studieår for studenter som allerede har vært på utveksling på 3. studieår, ettersom de forutsetningsvis alt har tilegnet seg mye av læringsutbyttet som et utvekslingsopphold vil gi. Samtidig vil en slik differensiering mellom to kategorier av studenter på 5. studieår by på administrativt merarbeid, se nærmere punkt 3 nedenfor.

Den faglige diskusjonen knyttet til utvekslingsmulighetene må også ta hensyn til alternativene som fakultetet har å tilby i de aktuelle semestrene. Læringsutbyttet under utveksling må forutsetningsvis være minst like godt som læringsutbyttet av å tilbringe semesteret på fakultetet. Når kvaliteten på fakultetets undervisningstilbud øker, må følgelig kravene til kvaliteten på utvekslingen øke tilsvarende. Dette er særlig relevant for 5. studieår, hvor fakultetet tilstreber et betydelig kvalitetsløft fra studieåret 2025/26. At læringsutbyttet må være likeverdig, betyr likevel ikke at det må være identisk. Utveksling har en merverdi knyttet til perspektiver på norsk juss som i noen grad må kunne kompensere for undervisningsopplegg som ikke fullt ut tilsvarer det opplegget som vi tilbyr her på fakultetet. For studenter som alt har utvekslet på 3. studieår, kan det imidlertid hevdes at merverdien knyttet til et nytt utvekslingsopphold er mindre, og at det derfor er riktig å stille høyere krav for å godkjenne utveksling også på 5. året.

Utvekslingsmulighetene som er etablert på 3. studieår er naturlig nok av stor betydning for hvilke rammer som bør gjelde for utveksling på 5. studieår. Formålet med å etablere utvekslingsmuligheter på 3. studieår var blant annet å gi studentene mulighet for å reise på utveksling tidligere, slik at perspektivene tilegnet under utvekslingen kan komme til nytte på de to siste studieårene, og da særlig fordypningen og masteroppgaven på 5. studieår.⁸ Mange av studentene som dro på utveksling på 5. studieår på tidligere studieordning forlot i praksis fakultetet for godt, slik at utvekslingen for mange av dem fremsto som et nokså løst tilbygg til studieårene i Bergen.⁹ Utveksling på «bachelor-delen» av studieløpet er også lettere å forene med fagtilbudet til utvekslingsstudenter hos en del av fakultetets partneruniversitet. Ved en rekke partneruniversitet er det kun emner på bachelornivå som er tilgjengelig. Andre steder finnes det emner på både bachelor- og masternivå, og en del steder er det kun emner på masternivå som er tilgjengelig. Med ønske om et faglig løft på 5. studieår har vi også økt de faglige kravene som stilles til emnene som studenter tar i utlandet: Vi kan ikke lenger godkjenne emner på bachelornivå som del av vårt 5. studieår. Gjennom åpningen for utveksling på 3. studieår har vi nå kunnet innskjerpe de faglige kravene til utvekslingen på 5. studieår, noe som både er et løft av studiekvaliteten for studentene som utveksler på 5. året og en forutsetning for det faglige løftet som vi nå prøver å få til med vår egen reform av 5. studieår. Dersom et arbeidskrevende fordypningsår i Bergen kan erstattes med langt mindre krevende utvekslingsopphold, vil vi risikere å undergrave kvalitetsløftet vi tilstreber på 5. studieår. Ytterligere innskjerping av kravene til utveksling som kan godkjennes som del av 5. studieår kan være ønskelig av faglige årsaker, men det vil ha potensielt store administrative følger, se nærmere under punkt 3 nedenfor.

Selv om studiereformen av 2021 legger til rette for at mye av utvekslingen flyttes til 3. studieår, så er det ikke ønskelig at «alle» studentene drar på utveksling samtidig. Vårsemesteret på 3. studieår inneholder tre utvalgte norske valgemner (barnerett, miljørett og skatterett) som fakultetet mener

⁸ Utveksling på «bachelordelen» av jusstudiet er normalordningen i mange land, noe som reflekteres i gruppen av utvekslingsstudenter som vi årlig mottar fra andre land – ikke veldig mange av de har studert juss i fire år før de reiser på utveksling til oss. Vi har ikke gode data for hvor langt i sitt hjemlige gradsstudium de innreisende utvekslingsstudentene våre har kommet, men en gjennomgang av søknadsdokumentene til de innreisende studentene studieåret 21/22 viste at 42 av de 247 innreisende studentene dette året var i sitt 5. studieår eller høyere på utvekslingstidspunktet. 62 studenter var i sitt 4. studieår. Det er verdt bemerke at på grunn av forskjeller i gradsoppbygging i ulike land i Europa, varierer det om studentene som var i sitt 4. studieår, var på siste år av en 4-årig bachelorgrad, 4. år i et integrert studieløp eller det første året av en mastergrad.

⁹ De fleste tok riktignok «bare» 30 studiepoeng på utveksling, men de resterende 30 studiepoengene på 5. studieår, oftest i form av masteroppgaven, ble gjerne tatt som «fjernstudenter».

det er viktig at vi årlig utdanner et visst antall kandidater med innsikt i.¹⁰ På JUS233 *Komparativ rett og rettshistorie* (12 studiepoeng) er det lagt opp et ambisiøst undervisningsopplegg for at våre studenter skal møte og samhandle med innreisende studenter som tar JUS2320 *Comparing Legal Cultures in Europe* og det er også ønskelig at det er et tilstrekkelig antall norske studenter på de engelskspråklige valgemnene på 3. studieår til at de innreisende studentene møter noen av våre studenter også her. Studentene på 3. studieår er også en viktig del av rekrutteringsgrunnlaget for nye arbeidsgruppeledere, selv om vi foreløpig har lyktes med å kompensere utvekslingstrangen på 3. studieår gjennom rekruttering av flere arbeidsgruppeledere fra 4. og 5. studieår.

Erfaringene etter to kull med utvekslingsmuligheter på 3. studieår er at mange av studentene velger å benytte seg av dette. Våren 2024 utvekslet 168 studenter som del av 3. studieår. Basert på antall undervisningsmeldte studenter til emnet JUS232 *Rettshistorie og komparativ rett* våren 2024, var det 126 studenter på 3. studieår som ikke utvekslet. Våren 2025 utveksler 185 studenter som del av 3. studieår, mens 122 studenter er undervisningsmeldt til JUS232. Samtidig er kullet på 3. studieår langt mindre enn de 374 studieplassene vi har på MAJUR, dels som følge av de mange studentene som får godkjent de tre første studieårene fra andre læresteder og dels som følge av et visst frafall fra 1. til 3. studieår. Antall MAJUR-studenter på fakultetet vårsemesteret 3. studieår har derfor vært så lavt som 294 i 2024 og 307 i 2025.¹¹

Hva som utgjør et «passe» antall studenter på utveksling på hhv. 3. og 5. studieår er det rom for ulike syn på. Fakultetets mulighet for å tilpasse utvekslingen på 3. studieår til et gitt nivå er uansett begrenset, med mindre man vil innføre kvoter som tvinger en del av studentene til å vente med utveksling til 5. studieår, se punkt 8 nedenfor. En viss begrensning fra dagens høye nivå vil imidlertid trolig kunne oppnås gjennom regler som helt eller delvis avskjærer muligheten til å utveksle *både* 3. og 5. studieår, fordi noen studenter som ellers ville utvekslet på 3. studieår da trolig vil avstå fra dette for å beholde muligheten for å utveksle på 5. året. Hvor stor effekt dette vil ha, er det imidlertid vanskelig å mene noe kvalifisert om.

I det følgende redegjøres det mer konkret for ulike begrensninger av utvekslingsmulighetene på 5. studieår. Ingen av begrensningene rokker ved prinsippet om at vi vil tilby utvekslingsmuligheter til alle studenter som ønsker det, *minst én gang i løpet av studieprogrammet*. Flere alternativer kan naturlig nok tenkes, men vi har konsentrert oss om noen hovedalternativer. De fremstilles i stigende rekkefølge, forstått slik at de minst omfattende begrensningene omtales først (selv om kategoriseringen ikke alltid er opplagt).

3. Strengere faglige krav til utveksling på 5. studieår

Selv om fakultetet har gjort en betydelig jobb i senere tid med å innskjerpe at utveksling på 5. studieår må være på masternivå, så er det en kjensgjerning at nivået på de emner som ulike universiteter tilbyr til utvekslingsstudenter, er varierende, og at kategorisering av et emne som et masteremne ikke nødvendigvis er en garanti for reelt masternivå (målt ut fra at forventet læringsutbytte samsvarer med masternivå slik det er beskrevet i kvalifikasjonsrammeverket). Noen

¹⁰ Med virkning fra studieåret 2027/28 vil det bli lagt til et valgemne i Familie- og arverett, som en følge av at dette emnet flyttes fra 1. studieår. Dette øker bekymringen knyttet til antall studenter på 3. studieår.

¹¹ Tallene er basert på antall utvekslingsstudenter fra 3. studieår og antall undervisningsmeldte i JUS232 *Komparativ rett og rettshistorie*, sammenlagt.

emner stiller høye krav til utvekslingsstudentenes nivå og arbeidsinnsats, mens andre nok stiller lavere krav enn studentene våre er vant til hjemmefra. Noen innlemmer utvekslingsstudentene i emner som er utviklet for egne studenter, mens andre i større eller mindre grad henviser utvekslingsstudentene til egne emner utformet særlig med tanke på utenlandske studenter. Noen universiteter stiller høye krav til språkkunnskaper, mens andre ikke gjør det. Noen universitet har blind sensur og vurderer utvekslingsstudentenes prestasjoner på samme måte som de lokale studentenes prestasjoner, mens andre ikke har blind sensur og nok kan tenkes å være noe «snillere» ved vurderingen av utvekslingsstudenter. Noen emner har undervisningsopplegg som krever aktiv studentdeltakelse, mens andre bare har tradisjonelle forelesninger uten obligatorisk fremmøte. Noen emner har krevende vurderingsformer, mens andre har eksamener som kan bestås uten veldig stor arbeidsinnsats. Osv.

Hvor stort læringsutbytte en student sitter igjen med etter et utvekslingsopphold vil naturlig nok også variere ut fra den enkelte studentens forkunnskaper, og ikke minst ut fra den enkelte students arbeidsinnsats. En student som velger emner som ligger tett opp mot emner som studenten har studert tidligere, vil lære mindre nytt enn en student som gir seg i kast med helt nye emner.¹² Og en student som alt har gode ferdigheter i engelsk, vil naturlig nok ha mindre læringsutbytte knyttet til språk enn en student som bruker utvekslingsoppholdet til å løfte engelskferdighetene fra middels og til det nivået som trengs for å kunne jobbe på engelsk. Dette eksempelet illustrerer for øvrig at det er en flytende overgang mellom rent faglig og språklig læringsutbytte under utveksling. For studenter som velger utveksling for å styrke ferdigheter i andre fremmedspråk enn engelsk, er dette særlig klart – for disse studentene vil det ofte være hensiktsmessig å velge emner som faglig sett ikke er av de mest utfordrende, for slik å kunne konsentrere seg om de språklige utfordringene. Ofte er dette også noe vertsinstitusjonene legger til rette for.

Samlet sett er det ikke til å komme forbi at læringsutbyttet fra utveksling vil kunne variere, og at det langt på vei er opp til studentene selv om de legger opp til et krevende eller et noe lettere utvekslingsopphold. Samtidig er det svært vanskelig å sammenligne studentenes læringsutbytte fra utveksling og deres alternative læringsutbytte på 5. studieår på fakultetet, ikke minst fordi det også må tas hensyn til læringsutbytte knyttet til språk og rettskulturell kompetanse.

Fra et faglig perspektiv kan det være ønskelig å stille strengere krav til utvekslingsoppholdene enn det vi gjør i dag og tvinge studentene våre til å velge utveksling som gir større læringsutbytte. Dagens system er basert på at vi stoler på sontringen mellom bachelor- og masternivå for alle universiteter som følger Bologna-systemet, koblet med konkret vurdering av om emnene som studentene ønsker å ta kan regnes som rettsvitenskapelige, og av om det synes å være mer enn ubetydelig overlapp med emner som en student alt har tatt tidligere (enten her på fakultetet eller som ledd i utveksling på 3. studieår). Et alternativt system hvor vi går inn og konkret vurderer nivå og undervisningsopplegg på de emnene som hver enkelt student ønsker å ta, vil ikke være praktisk gjennomførbart uten en mangedobling av de administrative, og ikke minst de faglige, ressursene som brukes på vurdering og godkjenning av emner. Da må i så fall løsningen være å skille ut enkelte utvekslingsavtaler og -programmer som kun aktuelle for studenter som allerede har vært på utveksling på 3. studieår. Det vil nok være krevende å fastsette hvilke kriterier utvelgelsen av

¹² Emner som overlapper i ikke ubetydelig grad med emner som en student alt har tatt tidligere på studiet, vil ikke bli godkjent (evt. ikke gi full studiepoenguttelling). Men det sier seg selv at det er gråsoner her for den som leter etter emner som gjør at man kan flyte på tidligere studier.

samarbeidspartnerne og pakkeløsningene skal gjøres. Antall forhåndsgodkjente plasser kan da bli lavere enn etterspørselen fra studentene. Studenter som ikke når opp i konkurransen om de forhåndsgodkjente utvekslingsoppholdene, kan søke opptak til utenlandske universitet på egen hånd («freemover»), og de vil i tråd med Lisboa-konvensjonen kunne kreve dette godkjent som del av 5. studieår med mindre vi, etter en konkret undersøkelse, kan påvise at utvekslingsoppholdet deres står tilbake for pakkeløsningene som vi har forhåndsgodkjent. Vi har få slike søknader i dag. Det er grunn til å tro at de fleste studentene vil foretrekke en forhåndsgodkjent pakke fra fakultetet, men dette kan potensielt kreve ekstra ressurser. (se mer om dette nedenfor).

4. LLM-studier som eneste utvekslingsmulighet på 5. studieår for studenter som alt har vært på utveksling

Et administrativt enklere alternativ for å sikre at utveksling på 5. studieår gir et læringsutbytte på nivå med det som studentene ville fått på fakultetet, vil være å kreve at utveksling på 5. studieår må skje i form av et LLM-program. LLM-programmer er per definisjon ikke bare på masternivå, men beregnet for studenter som allerede har en fullført grad i juss eller en tilsvarende lang jussutdannelse bak seg. De fleste LLM-programmer er åpne for våre studenter etter fullført 4. studieår og det er i dag en del av studentene som utveksler i to eller tre semester for å gjennomføre et LLM-program.¹³ Selv om kvaliteten vil variere også når det gjelder LLM-program, så er det generelt grunnlag for å mene at disse programmene ikke har samme utfordringer som «vanlig» Erasmus-utveksling noen ganger kan ha, med hensyn til faglig nivå.

Administrativt ligger fordelene i at det er enkelt å informere studentene om at det bare er LLM-program som kvalifiserer som utveksling på 5. studieår, og å kontrollere i etterkant at studentene faktisk har fullført LLM-graden når de ber om godkjenning for 5. studieår.

Et krav om at utveksling på 5. studieår må skje i form av et LLM-program kan gjelde generelt for alle studentene våre eller bare for studenter som alt har vært på utveksling på 3. studieår. Ettersom en begrensning som gjelder for alle vil være mer inngripende i utvekslingsmulighetene samlet sett, behandles dette alternativet i neste punkt.

For studenter som alt har vært på utveksling på 3. studieår, kan det argumenteres for at mye av læringsutbyttet knyttet til internasjonalisering, språkferdigheter og rettskulturelle perspektiver på norsk rett alt er oppnådd. Det er derfor lettere å argumentere for at studenter i denne kategorien bare kan dra på utveksling på 5. studieår dersom det faglige nivået er tilsvarende nivået på 5. studieår på fakultetet. Mot dette kan det innvendes at det kan tenkes studenter som ønsker å bruke 5. året til å utveksle til andre land og med undervisning på andre språk enn de alt har gjort på 3. studieår, og at de da vil ha utbytte av utvekslingen også ut over det rent faglige. Til dette kan det imidlertid igjen innvendes at det «perspektivrelaterte» utbyttet av et nytt utvekslingsopphold, når alt

¹³ Per 2. april 2025 er det 158 av de totalt 199 studentene som søkte utveksling ved fristen 1. februar som fortsatt planlegger utveksling, 35 for utveksling til et LLM-program. Studieårene 23/24 og 24/25 utvekslet henholdsvis 35 av 209 og 29 av 223 utreisende 5. årsstudenter for en LLM-grad. Merk at tall for 25/26 er basert på tallene per 2. april 2025, mens tallene for inneværende og foregående år er basert på faktiske utvekslingstall. Det er å forvente at det fortsatt vil være noen studenter som ombestemmer seg før avreise, slik at det endelige tallet for 25/26 kan bli noe lavere. Samtidig vil det kunne komme til ytterligere 5. årsstudenter ved søknadsfristen i august. I august 2024 var tilveksten av 5. årsstudenter i denne søknadsrunden 4 studenter.

annet er likt, må antas å være mindre enn av første utvekslingsopphold. Metodiske perspektiver på norsk rett og ferdigheter knyttet til å kunne diskutere rettslige spørsmål med representanter fra fremmede rettskulturer er generisk kompetanse som ikke «dobles» av et nytt utvekslingsopphold.

En fordel ved å knytte utveksling på 5. studieår til LLM-studier er at vi sikrer studentene et helhetlig opplegg over et helt år, som gjør det lettere å karakterisere utvekslingen som sammenlignbar med 5. studieår på fakultetet. Utveksling over et helt studieår gir forutsetningsvis dypere innsikt i fremmed rett og rettskultur, bedre språkferdigheter og dermed også større faglig utbytte enn kortere utvekslingsopphold. LLM-programmer inneholder regelmessig et skriftlig arbeid som ut fra en helhetlig vurdering av hele programmet kan vurderes som likeverdig med våre masteroppgaver på JUS390. Et krav til at utveksling på 5. studieår skal være et helhetlig opplegg over et helt studieår, passer slik godt inn i de faglige ambisjonene som ligger til grunn for reformen av studieopplegget på 5. studieår her på fakultetet.

I en situasjon hvor fakultetet strever med å finne kvalifiserte veiledere til alle som skal skrive masteroppgaver på 5. studieår, og i overskuelig fremtid vil fortsette å gjøre det, er det fordelaktig om utvekslingstrangen på 5. studieår kanaliseres i en retning som avlastar JUS390 *Masteroppgave*. En generell innvending knyttet til bruk av LLM-program som avgrensningskriterium for utveksling på 5. studieår er at det er knyttet karakterkrav og skolepenger til opptak på LLM-program. For studenter som alt har utvekslet på 3. studieår kan det imidlertid hevdes at denne begrensningen på deres utvekslingsmuligheter på 5. studieår ikke er særlig tungtveiende, og i alle tilfelle ikke noen utfordring av gratisprinsippet som ligger til grunn for høyere utdanning i Norge. Skolepengene vil for øvrig normalt bli dekket av lån og stipend fra Lånekassen, innenfor de rammer som gjelder for dette. Når det gjelder karakterkravet er det slik at de fleste av dagens LLM-avtaler har krav om sterk C eller bedre for at studentene våre skal kvalifisere til opptak. Et par avtaler har «ren» C som krav, mens et par har B som krav. Av søkermassen ved fristen 1. februar 2025, er ca. 170 av søkerne (85 %) kvalifisert for opptak til ett eller flere av LLM-programmene vi har avtale om, idet 170 av 199 studenter har «ren» C eller bedre i snitt. Ca. 140 av søkerne (70 %) kvalifiserer for avtaler som krever «sterk» C eller bedre. Karakterkravene knyttet til LLM-utveksling vil likevel kunne bidra til karakterpress for studenter som ønsker utveksling på 5. studieår.

En annen mulig innvending er at enkelte av LLM-programmene er på mer enn 60 studiepoeng (ofte 90, som vårt eget, eller også 120). Fakultetet inngår ikke avtaler om utveksling til toårige program, og også programmer som er på 90 studiepoeng vil normalt fullføres i løpet av 12 måneder, så noen tungtveiende innvending er dette ikke. Uavhengig av om LLM-programmet studenten utveksler til er på 60 eller 90 studiepoeng, og uavhengig av om studenten skal ha godkjent hele 5. studieår på bakgrunn av LLM-studiene, eller bare deler av 5. studieår fordi studenten alt har fullført deler av 5. studieår ved UiB, så vil utveksling for å ta en LLM-grad i mange tilfeller føre til minst ett semesters forsinkelse av når mastergraden i rettsvitenskap oppnås. Dette avhenger av når sensur ved vertsuniversitetet faller og når dokumentasjon på oppnådde resultat ved vertsuniversitetet kan utstedes. Noe som i mange tilfeller gjør at endelig godkjenning og dermed fullføring av alle deler av mastergraden i rettsvitenskap, først vil kunne skje (minst) ett semester senere enn for studenter som tilbringer hele 5. studieår eller siste semester av 5. studieår ved UiB. For studenter som utveksler til et LLM-program i USA eller Australia, vil endelig godkjenning oftest kunne gjøres innen utgangen av det som er studentens ordinært siste semester på studiet. I de tilfellene endelig godkjenning gjøres

senere, betyr det at UiB ikke får resultatmidler for fullførte grader på normert tid for studenter som har vært på LLM-utveksling.

I de senere år er det kommet til en rekke engelskspråklige LLM-program ved universiteter som ikke tidligere hadde noe større studietilbud på engelsk, eksempelvis franske og tyske universiteter. Bredden i de LLM-programmene som tilbys, tilsier at et krav om at utveksling på 5. året må være LLM-studier, ikke innebærer noen reell begrensning av studentenes faglige valgmuligheter så lenge fakultetets avtaleportefølje for LLM-utveksling utvides. Men for studenter som ikke er karaktermessig kvalifisert for LLM-studier vil endringen innebære en reell begrensning.

Ettersom våre studenter ikke offisielt har fullført en bachelorgrad i juss, er det ikke selvsagt at de vil kunne få opptak til LLM-program uten at det på forhånd er inngått en avtale mellom fakultetet og vertsuniversitetet slik at vertsuniversitetet er innforstått med at våre studenter oppfyller de faglige opptakskravene til tross for at de ikke formelt ikke har oppnådd en bachelorgrad etter tre eller fire års jusstudier. For å opprettholde utvekslingsmuligheter også til andre land enn engelsktalende land som er der vi i dag i hovedsak har inngått LLM-avtaler, vil det være nødvendig at fakultetet legger ned arbeid i å inngå nye LLM-avtaler, og gjerne i andre europeiske land slik som for eksempel Tyskland, Spania, Frankrike og Nederland, som alle er land som tradisjonelt har lavere skolepenger enn for eksempel Storbritannia.

Studentene våre har i prinsippet mulighet til å søke om opptak til et hvilket som helst LLM-program også utenom fakultetets avtaler, og dette kan være et argument mot at fakultetets avtaleportefølje for LLM-program utvides. Av erfaring vet vi likevel at selv om studenter som søker opptak på egen hånd i utgangspunktet må forvente mindre hjelp og bistand fra fakultetet i prosessen enn studenter som søker gjennom fakultetets avtaler, så er det administrativt ressurskrevende å bistå med det minimum av bekreftelser og anbefalinger som trengs for å kunne søke opptak på egen hånd, og det er også mer ressurskrevende å forhåndsgodkjenne «tilfeldige» LLM-program som en student har valgt å søke opptak til. For fakultetet er det effektiviserende at studentene utveksler til LLM-program som vi allerede kjenner innholdet i og vet at kan godkjennes, og der det på forhånd er avklart at de første årene av vårt studium godkjennes som tilsvarende en bachelorgrad slik at opptaksprosessen er forenklet og uten behov for ulike bekreftelser og anbefalingsbrev fra fakultetet.

Et naturlig første steg for å utvide LLM-avtaleporteføljen vår ville være å undersøke med allerede eksisterende Erasmus-partneruniversitet, om det i tillegg er mulig å inngå avtale om opptak til de LLM-program de eventuelt tilbyr. Et slikt utredningsarbeid vil kreve økte administrative ressurser. Fakultetet har blant annet som følge av det inntektstapet den økede utvekslingen resulterer i, ikke et økonomisk grunnlag for å øke bemanningen i administrasjonen og et slikt arbeid må derfor vurderes opp mot andre prioriteringer.

En mulig økonomisk innvending mot dette alternativet er at det for studenter som alt har utvekslet på 3. året fremtvinger at de reiser ut *hele* 5. året dersom de vil på ny utveksling, slik at samlet utveksling blir på hele 90 studiepoeng.¹⁴ Isolert sett fører dette til større tap av studiepoeng enn om disse studentene bare utveksler ett semester på 5. året, jf. punkt 6 nedenfor. Det isolerte nettotapet

¹⁴ Av de 158 5. årsstudentene som per 2. april skal utveksle studieåret 25/26, har 63 studenter allerede vært på utveksling som del av 3. studieår. Av de 35 studentene som skal utveksle til et LLM-program, har 20 vært på utveksling som del av 3. studieår.

for fakultetet begrenses noe av at det ekstra semesteret i langt de fleste tilfeller vil gjelde masteroppgaven, med tilhørende innsparing knyttet til veiledning og sensur.¹⁵ Viktigere er det imidlertid at et krav om LLM-studier på 5. året trolig vil føre til at en del studenter avstår fra utveksling, fordi de synes utvekslingsopplegget blir for krevende. Om denne effekten oppveier for tapte studiepoeng fra studenter som faktisk velger LLM-utveksling og som alternativt ville nøydt seg med ett semesters utveksling, er det vanskelig å mene noe kvalifisert om.

5. LLM som eneste utvekslingsmulighet på 5. studieår for alle studenter

Et krav om at utveksling på 5. studieår må skje i form av et LLM-program, kan som alt nevnt også innføres for *alle* studentene våre, altså uavhengig av om de har vært på utveksling på 3. studieår eller ikke. Ettersom alle forutsetningsvis fortsatt vil ha *mulighet* til å utveksle på 3. studieår, vil også en slik innstramming være forenlig med målsettingen om utvekslingsmuligheter for alle. Samtidig er argumentene for å skjerpe kravene til det faglige nivået på utvekslingen på 5. året noe svakere overfor studenter som ikke tidligere har vært på utveksling, jf. ovenfor. Et «vanlig» utvekslingsopphold på ett semester vil gi disse studentene et læringsutbytte knyttet til internasjonalisering, språkferdigheter og rettskulturelle perspektiver som kan rettferdiggjøre at det aksepteres at de ikke får den fordypningen som helheten i et LLM-program gir. Argumentene i forrige punkt knyttet til LLM-studier som en enkel garanti for utveksling av god kvalitet, i tråd med formålet med vår egen reform av 5. studieår, gjør seg imidlertid gjeldende også for studenter som ikke har utvekslet på 3. studieår. Her må det likevel legges til at studenter som utveksler i ett semester på 5. studieår, i mange tilfeller tar emner som også inngår i LLM-program ved vertsuniversitetet, og at det faglige nivået på emnene dermed i mange tilfeller vil være det samme enten det er ett semester eller to semester utveksling, selv om et helt år selvsagt gir en annen grad av fordypning og helhet enn det man oppnår i løpet av ett semester.

Et noe annerledes argument for å la studenter som ikke tidligere har vært på utveksling velge friere på 5. studieår, er at dette kan tenkes å få noen studenter til å avstå fra utveksling på 3. studieår for å «spare» på denne utvekslingsmuligheten. Hvor mange studenter som vil tenke slik, er det vanskelig å mene noe om, men det kan bidra til at kullet på vårsemesteret på 3. studieår er stort nok til at vi sikrer et tilstrekkelig antall studenter på de norskspråklige valgemenene som er plassert på dette semesteret og som fakultetet mener det er viktig at vi utdanner et visst antall jurister med innsikt i.

¹⁵ En masteroppgave koster fakultetet 11 veiledningstimer og 16 sensurtimer (ordinær sensur), dvs. 27 timer. Hva dette blir omregnet i kroner, avhenger av om veileder og sensorer er interne eller eksterne, men for eksterne blir det omtrent kr. 15.000. Et tap av 20 studiepoeng er til sammenligning på ca. kr. 19.000, hvorav kr. 14200 er fakultetets andel (75%). Utveksling som gjelder skriving av masteroppgaven er i praksis på 30 studiepoeng (et semester), etter som studentene skal være fulltidsstudenter også under utveksling og dermed vanligvis også fullfører engelsk spesialemne (10 sp) i kombinasjon med masteroppgave, noe som gir et nettotap på ca. kr. 6.000 per student.

6. Begrensning av samlet utveksling til 60 studiepoeng

En alternativ innstramming vil være å begrense samlet utveksling som kan inngå i MAJUR-graden til 60 studiepoeng, samtidig som det overlates til studentene å velge om de fordeler dette likt på 3. og 5. studieår eller sparer alt til 5. året.

Faglig er det ikke vanskelig å begrunne en slik begrensning på et vis som tåler rettslig etterprøving, men det fordrer at det samtidig legges noen begrensninger på studentenes mulighet til å velge engelskspråklige valg- og spesialemer på fakultetet. Argumentet for en rent kvantitativ begrensning av utvekslingen må nødvendigvis være at studentene må ha mer norsk rett i studieprogrammet enn de har om de utveksler inntil 90 studiepoeng.¹⁶ Dette er et faglig syn som det kan argumenteres godt for og som fakultet må stå fritt til å innta, uten at det kan overprøves av utenforstående instanser. Men argumentasjonen vil ikke være konsistent dersom det samtidig aksepteres at studentene kan ta mer enn 60 studiepoeng i engelskspråklige valg- og spesialemer i Bergen – f.eks. i form av to engelskspråklige valgemner på 3. studieår og en (fremtidig) engelskspråklig «pakke» på 50 studiepoeng på 5. året.¹⁷

En mulig innvending mot denne varianten er at studentene som bare kan utveksle 30 studiepoeng på 5. året nok i de fleste tilfeller vil utveksle bort fra de nye fordypningsemnene og så komme tilbake for masteroppgaven, hvor vi har store utfordringer med å finne nok kvalifiserte veiledere og hvor merkostnadene er langt større enn om det er flere studenter på fordypningsemnene.

En annen innvending er at studenter som bare kan utveksle 30 studiepoeng på 5. året avskjæres fra utveksling for å ta en LLM-grad, med mindre de utsetter avslutningen av 5. studieår med minst ett semester. Ettersom utveksling på LLM-nivå gjennomgående er av høy kvalitet, jf. ovenfor, er dette uheldig. Forsinket gjennomføring straffes dessuten av det nye finansieringssystemet, selv om UiB foreløpig har lagt opp til at denne kostnaden dekkes sentralt. Ettersom det gjennomgående bare vil være selve masteroppgaven som gjenstår, er det ikke så mye fakultetet kan få gjort med studenter som legger opp til et semesters forsinkelse for å kunne ta en LLM-grad på 5. året. Selv om vi ikke selv skulle legge til rette for dette, står studentene fritt til selv å søke seg inn på et LLM-program og de vil kunne få støtte fra Lånekassen til å finansiere dette også når det ikke er forhåndsgodkjent som utveksling. Og selv om vi ikke innvilger et semester pause i studiene på slutten av 5. året, så kan studentene bare oversitte innleveringsfristen og utsette innleveringen av masteroppgaven til neste semester.

En tredje innvending er at det er høyst usikkert om en avgrensning til 60 studiepoeng er tilstrekkelig til å redusere den økte utvekslingen vi nå opplever. Selv om det på studieordningen av 2003 har vært opp mot 50 prosent av studentene som har vært på utveksling, så har flertallet bare utvekslet i ett semester (30 studiepoeng). Foreløpige tall fra 2021-ordningen og 3. studieår tyder på at andelen som reiser på utveksling har økt til langt over halvparten av studentene (slik sett har tilretteleggingen for «lavterskel» utveksling på 3. studieår vært en suksess). Dersom mange av disse studentene reiser ut på nytt på 5. året, vil de nødvendigvis ende opp med langt mer enn 30 studiepoeng totalt fra utveksling.

¹⁶ 85 studiepoeng etter den bebudete justeringen av JUS233 *Komparativ rett* fra 2 til 7 studiepoeng.

¹⁷ Inkludert fakultetets LLM-program i EU and EEA law (og eventuelle fremtidige LLM-program).

Dersom fakultetet vil begrense samlet utveksling til 60 studiepoeng samtidig som studentene står fritt til å velge mellom utveksling på 3. og 5. studieår, så kan et alternativ være et tilleggskrav om at studentene *enten* tar et av de norskspråklige valgemnene på 3. studieår *eller* et av de norskspråklige fordypningsemnene på 5. studieår. Et slikt tilleggskrav harmonerer med ønske om å sikre et tilstrekkelig stort innslag av norsk rett i graden, og det vrir utvekslingen på 5. året i retning av emner med skriftlige arbeider som kan godkjennes som tilsvarende våre masteroppgaver på 20 studiepoeng. Samtidig er ikke slike emner så lette å finne, og de finnes kun ved studiesteder med karakterkrav og ofte også skolepenger, så det kan innvendes at det i realiteten vil være en nokså kraftig begrensning av utvekslingsmulighetene på 5. studieår for studenter som alt har utvekslet på 3. året og/eller har et karaktersnitt under «ren» C.

En konsekvens av en begrensning av samlet utveksling til 60 studiepoeng vil trolig være at en del studenter avstår fra utveksling på 3. studieår for å ha muligheten for et helt års utveksling på 5. året i behold. Hvor stor denne effekten vil være, er det imidlertid vanskelig å mene noe om.

7. Ingen utveksling på enten 3. eller 5. studieår

Et enda kraftigere tiltak vil være regler som helt avskjærer utvekslingsmulighetene, enten på 3. eller på 5. studieår. Her er det i alle fall tre hovedvarianter:

- Ingen utveksling på 5. år for studenter som har vært på utveksling på 3. år
- Ingen utveksling på 3. år
- Ingen utveksling på 5. år

Den faglige begrunnelsen for alle disse variantene må være at ett opphold er tilstrekkelig for å oppnå læringsutbyttet knyttet til internasjonalisering, språkferdigheter og rettskulturelle perspektiver. Eller annerledes formulert: at undervisningopplegget på fakultetet på hhv. 3. og 5. studieår er så bra at studentenes samlede læringsutbytte blir størst av at de nøyer seg med ett utvekslingsopphold.

Alle disse alternativene vil samtidig være uforenlige med en eventuell fremtidig to-delning av studiet til bachelor- og masternivå, siden utveksling etter gjeldende regelverk må være en mulighet for begge nivåene. Alle alternativene vil nok også oppfattes som nokså drastiske innstramminger sammenlignet med dagens ordning, selv om de to første alternativene egentlig bare er en retur til situasjonen under forrige studieordning.

En innstramming som avskjærer også LLM-utveksling på 5. studieår vil kunne bli utfordret av studenter som mener at et gitt LLM-program ved et anerkjent utenlandsk universitet må vurderes som likeverdig med vårt 5. studieår. Formelt sett må likevel fakultetet kunne innføre en praksis hvor det kreves at masteroppgaven på et LLM-program faktisk er beregnet til minst 20 ECTS av vertsinstitusjonen for at vi skal godkjenne den som tilsvarende en JUS390-oppgave på 20 studiepoeng. Blant de i underkant av 20 LLM-avtalene fakultetet har i dag, er det 7 av programmene som har en masteroppgave på 20 ECTS eller mer. De resterende programmene har alle oppgaver som i lengde tilsvarer den norske masteroppgaven, men med studiepoengverdi/creditverdi som er lavere enn for den norske masteroppgaven. Programmet som *helhet* er likevel et fulltidsstudium, slik at de studiepoeng som ikke avlegges i tilknytning til oppgavekomponenten i programmet isteden avlegges i tilknytning til ekstra emner. Fakultetet har langvarig praksis for å se året eller semesteret under ett når det gjelder vurdering av studiepoeng ved godkjenning av masteroppgave. Hvis vi endrer denne

praksisen vil fakultetet i betydelig grad begrense muligheten for å erstatte 5. året på fakultetet med LLM-studier.¹⁸

Fjerning av utvekslingsmulighetene på enten 3. eller 5. år vil måtte begrunnes med at det faglige tilbudet i Bergen det aktuelle semesteret/året er av en slik karakter at det ikke kan erstattes. En innvending vil være at mesteparten av undervisningen på disse årene i dag inneholder valgmuligheter, slik at eneste fellesemner er henholdsvis JUS232 *Rettshistorie og komparativ rett* og JUS350 *Juridiske utredningsarbeider*. Det er enklere å argumentere for at emner som alle studenter må ta er «uerstattelige» enn valg-/fordypningsemner, selv om en kan si at en viss mengde emner med fokus på norsk rett er en integrert del av en mastergrad fra Norge i rettsvitenskap. Samtidig trenger samfunnet jurister både med ferdigheter i språk og andre rettssystemer, både kulturelt og innholdsmessig.

En tung innvending mot en løsning hvor utvekslingsmuligheten på 3. studieår reverseres er at dette semesteret faglig sett fremstår som langt mer egnet for «lavterskel» utveksling enn 5. studieår. For utveksling på 3. studieår er det lettere å akseptere at det faglige nivået på utvekslingsoppholdet kanskje ikke alltid er like høyt som hvis studenten hadde oppholdt seg i Bergen – fokus er mer på språk, metodisk refleksjon og rettskulturell kompetanse. Særlig for studenter som ikke er mer enn gjennomsnittlig gode i engelsk, eller som ønsker å benytte anledningen til å studere på andre fremmedspråk, er dette viktig. Åpningen for utveksling på 3. studieår bygger også på en oppfatning av at det er ønskelig at studentene kommer tilbake til fakultetet med nye perspektiver som kommer til nytte på resten av jusstudiet, både for dem selv og for medstudentene. Utvekslingsmuligheter før 5. studieår har også vært sterkt ønsket av studentene, noe som gjenspeiles i hvor mange av dem som velger å benytte denne muligheten. Det er også ønskelig å få til et aktivt læringsmiljø på 5. studieår på Dragefjellet.

Fra et økonomisk perspektiv er det klart nok at det å fjerne utvekslingsmulighetene på 3. studieår langt på vei fremstår som en attraktiv løsning.

For fakultetets omdømme utad, herunder overfor våre partneruniversiteter, vil en reversering etter så kort tid, være uheldig. Det er nedlagt et stort arbeid for å sikre studentene våre gode utvekslingsmuligheter på bachelornivå, og vi har en rekke partneruniversiteter som er godt fornøyde med å ta imot 3. årsstudentene våre. Samtidig kan fakultetet knapt klandres for ikke å ha forutsett endringene i finansieringssystemet som ble vedtatt i 2023, da rammene for den nye studieordningen ble vedtatt i 2018, noe det vel er håp om forståelse for.

Dersom fakultetsstyret skulle ønske å gå videre med dette alternativet vil det være behov for å vurdere rammene for utvekslingen på 5. studieår. Faglig er det ikke tilrådelig å reversere den innskjerpingen av de krav som vi nå stiller til at utveksling på 5. studieår må være på masternivå. Tvert imot tilsier kvalitetshevingen vi nå gjennomfører på 5. studieår at kravene til utveksling som del av 5. studieår bør heves ytterligere, jf. punkt 3, 4 og 5 ovenfor. Dette vil imidlertid ha som konsekvens at de samlede utvekslingsmulighetene ved en eventuell reversering av utvekslingsmulighetene på 3. studieår vil være *mindre enn de var på 2003-ordningen*. Hvor mye

¹⁸ LLM-program med større masteroppgaver vil derimot måtte godkjennes, noe som kanskje kan få noen 5. årsstudenter til å søke seg til LLM-program av lengre varighet.

mindre, avhenger av hvor strenge vi vil være med å kreve reelt masternivå på utvekslingen som skjer på 5. studieår.

En annen innvending mot en reversering av utvekslingsmuligheten på 3. studieår er at jusstudiene ved Handelshøyskolen BI (Oslo), UiA, UiS og Høgskolen i Innlandet fremdeles vil ha en slik mulighet, noe som kan tenkes å være av en viss betydning for fremtidige søkertall. Og dersom fakultetet i fremtiden skulle ønske å gå over til en 3+2-modell vil det måtte gjeninnføres utvekslingsmuligheter på BA-delen av studiene. Dette for å tilfredsstille kravene til akkreditering av studietilbud som følger av studietilsynsforordningen og som gjelder for alle gradsprogram.

En konsekvens av avskjæring av utvekslingsmuligheten på 5. året vil temmelig sikkert være høye utvekslingstall på 3. året, som jo da vil gjenstå som eneste utvekslingsvindu på studieprogrammet. Samtidig vil det aldri være slik at *alle* studentene våre vil ønske å reise på utveksling, så hvor mye høyere tallene vil bli sammenlignet med dagens ca. 50 %, er ikke lett å si.

8. Kvoter for utveksling på hhv. 3. og 5. studieår?

Utfordringene knyttet til utvekslingstallene på hhv. 3 og 5. studieår kan muligens også løses ved å fordele studentenes utvekslingsmuligheter mellom de to studieårene – f.eks. slik at halvparten av studentene får utvekslingsmuligheter på 3. året og den andre halvparten på 5. året, etter loddrekning. Faglig kan dette trolig begrunnes i betraktninger om at kandidatene våre må ha mer norsk rett i studieprogrammet enn de har om de utveksler både på 3. og på 5. studieår, kombinert med oppfatningen av at fakultetet årlig bør utdanne et visst antall jurister som har tatt hver av de fire norskspråklige valgemenene på 3. studieår og hver av de norskspråklige fordypningsemenene på 5. året. Dersom utvekslingsmulighetene på 5. året avgrenses til 30 studiepoeng, kan det hevdes at de to alternativene er likeverdige og slik sett «rettferdige». Samtidig er det grunn til å anta at studentene vil oppleve en slik kvoteordning tilfeldig og urettferdig, og det vil kunne oppstå en rekke spørsmål om unntak og tilpasninger – f.eks. fra studenter som ønsker utveksling på 3. året for å kunne ta forskerlinjen eller praksis hos Jussformidlingen på 5. året, eller som ønsker seg utveksling spesifikt på enten det ene eller det andre året fordi det er akkurat der de avtalene de ønsker å utveksle gjennom finnes.

08.04.2025

HAFR